

Eesti Kohtunike Ühing

Riigikaitsekomisjon

Riigikogu

E-post: riigikaitsekomisjon@riigikogu.ee

Meie 12.12.2025

Eesti Kohtunike Ühingu arvamus tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõule 668SE

Eesti Kohtunike Ühing (EKOÜ) tänab Riigikogu riigikaitse komisjoni võimaluse eest esitada eelnõu kohta arvamus. Eelnõu sisaldab olulisi kohtunikke puudutavaid muudatusi, milliste osas ei ole kohtunikonda kahetsusväärselt kaasatud.

1. Muudatuse põhjendus

Kehtiva RiKS § 46 lg 1 kohaselt on riigikaitse töökoostusega ametikohaks riigikohtuniku ning teise ja esimese astme kohtu esimeeste ametikohad. Osa kohtunikke on määratud riigikaitse töökoostusega ametikohale RiKS § 46 lg 2 alusel. Eelviidatu tulemusena on täna riigikaitse ametikohal ligikaudu 40% Eesti kohtunist. Seejuures on riigikaitse ametikohal need kohtunikud, kes on ise nõustunud sellisel ametikohal töötamisega.

Eelnõu § 100 lg 3 järgi kavatsetakse kriisiülesandega ametikohaks muuta kõik Eesti kohtunike ametikohad. Eelnõu seletuskirjas on viidatud vaid sellele, et kui sellisel ametikohal oleksid vaid Riigikohtu esimees, riigikohtunikud ja kohtute esimehed, ei oleks see kohtute jätkusuutlikkuse tagamiseks piisav. Eelnõu seletuskirjast ei nähtu, miks ei ole arvestatud tegeliku olukorraga, kus on ligikaudu 40% kohtunist nõustunud riigikaitse ametikohaga. Eelnõu seletuskirjas puuduvad arvutused, analüüsid või prognoosid, milliste järgi võiks järeldada, et kriisilukorras on olemas vajadus rakendada kriisiülesannete täitmiseks kõiki Eesti kohtunikke. Eelnõus planeeritud muudatuse põhjenduses ei ole seetõttu võimalik veenduda.

Ilmselt ei oleks enamikel Eesti kohtunikel objektiivselt võimalik jätkata tavapärasel õigusemõistmist kriisilukorras, sest menetlusosalistel ei oleks tavapärasel viisil võimalik osaleda istungitel või muude menetlustoimingute tegemisel. Juba ainuüksi seetõttu võib kahelda vajalikkuses muuta kriisiüleandega ametikohtadeks kõigi kohtunike ametikohad.

Eelnõu ei arvesta, et kohtunikukonna hulgas on olemas märkimisväärne arv isikuid, kellel on käitseväekohustus, sõjaaja ametikoht Eesti Kaitseväes ning kes on aastate jooksul erinevatel õppekogunemistel valmistunud kriisilukorras täitma just oma sõjaaja ametiüleandeid. Jääb ebaselgeks, miks ei anna eelnõu nendele isikutele selleks võimalust muul moel peale kohtunikuametist lahkumise.

2. Muudatused ei arvesta KS regulatsiooni ega kohtuniku töö eripära

2.1. Esmalt näeb eelnõu § 101 lõikes 1 ette, et töökoostus tekib isikule kriisiülesandega ameti- või töökohtale asumisel või töölepingus ette nähtud tööle asumisel. Lõike 2 järgi teavitatakse isikut töökoostuse tekkimisest kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis.

Kohtunikel ei ole ametijuhendeid ega töölepingutega kindlaks määratud kohustusi. Ametisse asudes ei saanud kohtunikud eeldada, et neil tekib tulevikus kohustus täita kriisiülesandeid. Olukorras, kus isiku enda nõusolekut muudatuse tegemiseks ei eeldata, võib sellega kaasneda õiguskindluse põhimõtte rikkumine ja kohtuniku sõltumatuse riive. Leiame, et eelnõus planeeritud muudatus saab olla kohaldatav vaid nende kohtunike suhtes, kes astuvad ametisse pärast seaduse jõustumist.

2.2. Teiseks loetleb eelnõu § 103 juhtumid, mil töökohustus lõpeb. See loetelu ei ole kohaldatav kohtunike suhtes, kelle amet on eluaegne. Eelnõu § 103 lg 2 näeb ette, et kui kriisiülesandega ameti- või töökohal olev isik soovib kriisiolukorra ajal enda ametikohalt vabastamist või oma töölepingu üles öelda, esitab ta tööandjale avalduse hiljemalt 60 kalendripäeva ette.

KS § 99 lg 1³ järgi peaks aga kohtunik esitama ametist vabastamise avalduse vähemalt üheksa kuud enne vabastamist. Eelnõu seletuskirjast ei ole võimalik mõista, kas eelnõuga soovitakse ette näha kohtuniku ametist vabastamiseks erinormi. Sõltumata eeltoodust ei näe eelnõu üldse ette võimalust, et kohtunikul oleks õigus ametist lahkumata täita muid riigikaitselisi ülesandeid.

Lisaks ei näe eelnõu ette, et kohtunik võiks taotleda etteteatamistähtaega järgimata ametist vabastamist reaalse ohu korral tema elule. Eelnõus puuduvad igasugused lahendused sellisteks olukordadeks, kus kohtunik on sunnitud hoolitsema oma perekonna eest või korraldama perekonna evakueerimise. Arvestatud ega kaalutud ei ole võimalust, kus riik võiks ise õigusemõistmise korrakohase toimimise tagamiseks kohtunikkonna evakueerida.

2.3. Kolmandaks näeb eelnõu § 106 ette tööaja erandid, mis samuti ei arvesta sellega, et kohtunik korraldab oma tööaja kehtiva seaduse järgi ise (KS § 6 lg 1).

Eeltoodut kokku võttes palume muuta eelnõud viisil, et see oleks kooskõlas KS-ga, arvestaks kohtuniku ameti eripära ja selle eluaegsust ning annaks kohtunikele võimaluse kriisiolukorras paindlikuks töötamiseks, sealhulgas kohtuniku ametist loobumata oma sõjaaja ametikoha ülesannete täitmiseks. Muuhulgas võiks kohtunike osas kaaluda KS § 58⁴ lõigetes 1 ja 2 toodud loetelude täiendamist selliselt, et kohtunik saaks täita sõjaaja ametikoha ülesandeid viisil, kus nende ülesannete täitmise ajaks peatuksid kohtuniku volitused, kuid säiliks muud tagatised.

Austusega

(allkirjastatud digitaalselt)

Anu Uritam

Eesti Kohtunike Ühingu esimees